

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ОНОВАЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США

У статті аналізуються компетентнісні моделі в професійній освіті Великобританії та США, впровадження яких сприяє вирішенню протиріч між процесом і результатом підготовки спеціалістів, здобутими знаннями та їх використанням у практичній діяльності.

Головним завданням вищої школи є підготовка вмілого, конкурентоспроможного спеціаліста, який розуміє власне призначення, роль у суспільстві і своє очікування від освіти, вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, тобто спеціаліста, компетентного у своїй предметній галузі. Освіта все більше орієнтується на «вільний розвиток», високу культуру, творчу ініціативу, самостійність, мобільність майбутніх спеціалістів, що вимагає якісно нового підходу до формування майбутнього фахівця.

Конкурентоспроможність спеціаліста — вчорашнього випускника вищого навчального закладу (ВНЗ) може розглядатися як інтегральний показник якості підготовки у разі, якщо:

- визначені основні напрями оцінки якості підготовки спеціаліста у світовому освітньому досвіді;

- знайдена адекватна меті і завданням оцінювання технологія взаємодії в системі «викладач – студент»;

- розроблені конкретні шляхи реалізації нової моделі оцінювання якості підготовки конкурентоспроможного спеціаліста.

Однак вирішенню цього важливого наукового і практичного завдання заважають протиріччя між:

- теоретичною орієнтацією змісту підготовки і особистісним розвитком майбутнього спеціаліста;

- традиційним підходом до оцінки якості підготовки спеціаліста і ринком освітніх послуг;

- потребою в ефективних діагностичних методиках оцінки якості підготовки спеціаліста у ВНЗ і недостатністю науково-методичного забезпечення поточного і підсумкового контролю оцінки якості підготовки;

- вимогами, поставленими перед спеціалістом ринком праці, і готовністю викладачів до підготовки конкурентоспроможного спеціаліста-випускника;

- складеною системою оцінки рівня підготовки спеціаліста і орієнтацією студентів на адекватну оцінку своїх професійних якостей.

Шляхи подолання цих протиріч можна знайти в діючих зарубіжних компетентнісних моделях професійної освіти.

Компетенція — це особиста здатність спеціаліста вирішувати певні професійні задачі. Компетентність є сукупністю компетенцій.

Болонський процес зумовив в Україні ті перетворення, які стали характерними для європейського співтовариства. На зміну знаньєвому підходу, який забезпечував загальне уявлення про способи виконання певної діяльності і сформованість загальнопрофесійних умінь, прийшов компетентнісний підхід. До нього ставляться вимоги забезпечення сформованості професійних якостей, поведінкових актів і виконавчих дій на рівні посадових вимог можливого працевлаштування і, водночас, на рівні вимог наступного освітнього рівня (у разі продовження освіти).

Професійні компетенції — це сукупність знань, умінь і навичок, які безпосередньо характеризують спеціаліста в професійній галузі. Особистісні компетенції — це якості, що характеризують спеціаліста як особистість (особистісно-психологічні характеристики: моральні, ділові і психологічні якості, котрі є необхідними для заняття певним видом діяльності; характеристики здоров'я і фізичної підготовки, культурного розвитку).

Формування результатів освіти у термінах компетенцій дозволяє зіставляти системи вищої освіти, узгоджувати їх структуру і зміст програм на основі використання загальної методології.

Як відомо, європейською освітньою спільнотою визначені 30 загальних компетенцій (інструментальних, міжособистісних, системних), які можна використовувати для характеристики результату освітніх досягнень випускників ВНЗ. Також цікавим є досвід компетентнісних моделей у різних країнах.

У систему освіти Великобританії компетентнісний підхід став впроваджуватися у 1995 р. Сучасна його модель містить шість ключових компетенцій, що об'єднані у дві групи: комунікаційні (робота з інформаційними технологіями) і базові компетенції широкого профілю (робота в групі, вміння приймати рішення). Якщо перші підлягають вимірюванню, то для других критерієм є певний «портфель доказів», що збирається студентом. Це своєрідне свідчення того, наприклад, як успішно група, в якій він працював певний час, просувалася вперед. У Великобританії існує так звана «кваліфікація в галузі ключових компетентностей». У цьому документі перераховані знання і вміння, якими повинен володіти випускник з певної спеціальності, і вказано, де саме (університет, факультет, спеціалізація) і на яких умовах (схеми навчання, оплата, пільги, гранти) можна їх вивчити у формі певних академічних предметів (навчальних курсів, дисциплін) у британській системі освіти. Цей елемент включений в «національну кваліфікаційну рамку», тобто знання і навички, якими володіє людина, можуть бути перевірені як в процесі навчання, так і при прийомі на роботу, а також при атестації на відповідність певній посаді вже при роботі в компанії.

У британській системі освіти немає обов'язкового мінімуму знань, які необхідно знати кожному випускникові. Існує ієрархія рівнів компетентностей — як предметних, так і широких, ключових. Таким чином, стандарт освіти є орієнтиром розвитку, а не обов'язковим мінімумом знань. У зв'язку з цим набуття цих компетенцій є обов'язковим результатом навчання. Навчальні плани професійних навчальних закладів мають надавати такі можливості, а також включати предмети, вивчення яких свідчило би про володіння цими компетенціями.

Ключові компетенції виконують три функції: 1) допомагають студентам вчитися, 2) дозволяють співробітникам стати більш гнучкими, відповідати вимогам роботодавців, 3) допомагають бути більш успішними в подальшому житті. Розвиток цього напрямку передбачає викладання абсолютно всіх предметів, враховуючи ці обставини. Так, наприклад, вивчення математики передбачає: а) вміння оперувати певним словником і спілкуватися в певній ситуації, б) проводити виміри, робити розрахунки, подавати результати в табличній і графічній формах. Отже, ключові компетенції в освіті Великобританії інтегровані в її зміст, що є характеристикою компетентнісної моделі.

У США поняття «компетентнісна освіта» виникло як результат розробки концептуальної основи сучасної освіти. Розвитку такої освіти сприяла загальна комп'ютеризація. Особливо актуальною компетентнісна освіта стала в ситуації так званого інформаційного вибуху, коли з'явилося багато інформації, яку необхідно вміти аналізувати, інтерпретувати і приймати рішення про її використання. В системі раніше вважалося найголовнішим дати готові знання, перевірити, настільки добре вони засвоєні і зрозумілі учням. В нових умовах стали актуальними навички критичного мислення, щоб розумно використовувати інформацію. Також сьогодні інформація стає застарілою через 4–5 років. Це потребує внутрішньої готовності до постійного оновлення, створює потребу у володінні інтелектуальними, соціальними й іншими компетенціями.

Спеціалісти США визначають три основні компоненти в компетентнісній освіті: це знання, вміння і цінності. Перший компонент має наступні категорії: знання-опис, знання-пояснення, синтезоване (або системне) знання, знання-передбачення, знання-intervention, контролююче знання. Знання-опис дозволяє описувати і навколишній світ, і внутрішній стан людини, воно є універсальним, проте актуальним лише в певному контексті. Знання-пояснення дозволяє вийти на теоретичний рівень. Синтезоване знання — цілісне, узагальнене знання. Знання-попередження або прогноз передують знання-intervention, що передбачає активне втручання в процес, та повинно привести до позитивного результату. Контролююче знання

дозволяє керувати процесом пізнання. Тобто, це ті компетенції, що виконує саме знання щодо людської діяльності.

Уміння в компетентнісній моделі США поділяються на дев'ять груп.

- уміння мислити критично;
- кооперативні уміння, тобто уміння існувати в колективі і працювати в команді;
- уміння робити усвідомлений і правильний вибір;
- уміння цінити різноманітність („різність»), приймати „інше»;
- уміння розкрити потенціал іншого, добиватися від членів команди максимального внеску в загальну справу;

- уміння мислити системно;
- уміння працювати творчо, бачити нове, перенести звичне у нову площину;
- фасилітаторські уміння;
- лідерські уміння.
- Ціннісний компонент компетентнісної освіти передбачає врахування:
- особистісних цінностей;
- групових цінностей (сім'я, друзі, професійна група);
- суспільні (закон, мораль);
- цінності самоповаги (бути тим, хто ти є, і гордитися тим);
- цінності неперервної освіти (бути завжди відкритим новому знанню).

Аналіз досвіду зарубіжних країн щодо використання компетентнісної моделі є надзвичайно корисним для усвідомлення ефективності переходу до її впровадження у нашій країні. Зважаючи на досліджене, слід визнати, що:

– ключові компетентності у різних моделях є багатофункціональні, оволодіння ними дозволяє розв'язувати різні проблеми у щоденному професійному та соціальному житті та досягати певних цілей;

– ключові компетентності є надпредметними та міждисциплінарними;

– ключові компетентності потребують значного інтелектуального розвитку: абстрактного мислення, само рефлексії, визначення своєї позиції, самооцінки, критичного мислення і т.д.;

– ключові компетентності багатовимірні, тобто включають в себе різні розумові процеси і інтелектуальні уміння (аналітичні, критичні, комунікативні і т.д.).

Отже, перспектива впровадження компетентнісної моделі вищої освіти в Україні може вирішити ряд протиріч між підготовкою спеціалістів і ринком праці, що існують зараз в економіці країни, між навчанням студента за професійною програмою і його особистісним розвитком і т.д. Багатовимірність та багатоваріантність компетентностей, що можна запозичити у зарубіжних моделях професійної освіти, дозволяє впроваджувати їх із урахуванням ментальних, культурних та інших особливостей, властивих сучасній вітчизняній моделі освіти, не заперечуючи її досягнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ефремов А. П., Чистохвалов В. Н. Кредиты и учебный процесс. — М.: Изд-во РУДН, 2003.
2. Болонський процес у фактах і документах / Упоряд. Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І. — Київ–Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. — 52 с.
3. Глобализация образования: компетенции и системы кредитов / Под общ. ред. проф. Ю. Б. Рубина. — М.: Маркет ДС Корпорейшн, 2005. — 490 с.
4. Моргунов Г. М. Социосинергетика и образование. — М.: МЭИ, 2005. — 152 с.